

Nasjonale prøver

2013

Lesing | 5. trinn

Informasjon til eleven

I dag skal du og alle de andre elevene på 5. trinn i Norge ha nasjonal prøve i lesing. Prøvetiden er 90 minutter. Skrivesaker er det eneste hjelpemiddelet som er tillatt.

Dette heftet inneholder fem ulike tekster. Etter hver tekst kommer det noen oppgaver du skal svare på. Det er to oppgavetyper i heftet: flervalgsoppgaver og åpne oppgaver.

I de fleste flervalgsoppgavene er det ett spørsmål og fire svaralternativer. Bare ett svar er riktig. Du skal sette ring rundt den bokstaven som står ved det svaret du mener er riktig.

Her er et eksempel:

Hvor mange dager er det i en uke?

- A 2
- B 4
- ☒ C 7
- D 10

I eksempelet er det satt ring rundt C fordi det er 7 dager i en uke. Dersom du ombestemmer deg etter å ha satt ring rundt en bokstav, setter du kryss over det svaret som er galt, og ring rundt den bokstaven du mener er riktig. Hvis du ikke er sikker på svaret, setter du ring rundt den bokstaven du tror er riktig. Husk at du bare skal sette ring rundt én bokstav.

I noen av flervalgsoppgavene skal du bestemme om en rekke setninger er riktige eller gale ved å sette ring rundt "Rett" eller "Galt" for hver av setningene. Her er et eksempel:

Påstand		
Oslo er hovedstaden i Norge.	☒ Rett	☐ Galt
Norge er hovedstaden i Europa.	☐ Rett	☒ Galt
Bergen er en by i Norge.	☒ Rett	☐ Galt

I noen oppgaver skal du sette strek mellom det som hører sammen:

hest	valp
hund	kalv
sau	føll
ku	lam

I de åpne oppgavene skal du skrive svaret selv. Du skriver svaret ditt på linjene under spørsmålet. Trenger du mer plass, så fortsetter du der det er plass til å skrive.

Husk:

Du må lese tekstene for å svare på oppgavene.

Av og til må du lese ekstra nøye for å finne svaret.

Av og til er det lurt å bla tilbake i teksten for å finne svaret.

Av og til må du tenke deg godt om før du svarer.

Lykke til!

FISKEPLASSER

Det er viktig å kjenne til de gode fiskeplassene.

Hvis du vet hvor det er mye fisk, er selvfølgelig også sjansen størst for å få fisk. Noen vann og elver er gode fiskesteder, andre er ikke det.

Tenk deg at du er kommet til et vann som du vet at det er fisk i, og du er klar til å begynne å fiske.

Men vet du hvor i vannet det lønner seg å fiske?

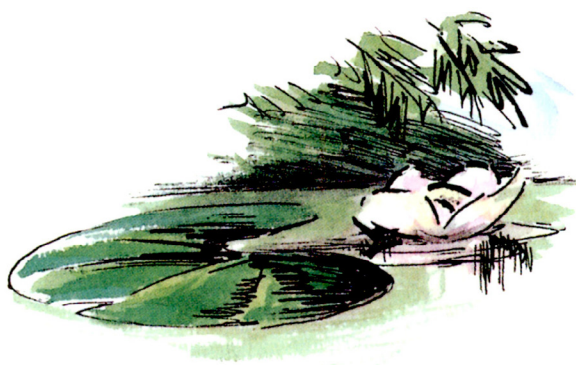
Noen steder er bedre enn andre, og det er fordi fisken lettere finner mat og skjulesteder der.

Der en bekk eller elv renner inn eller ut av vannet, er sikre fiskeplasser.

Det kaller vi innos og utos.

Spesielt om kvelden trekker fisken mot osen på jakt etter mat.

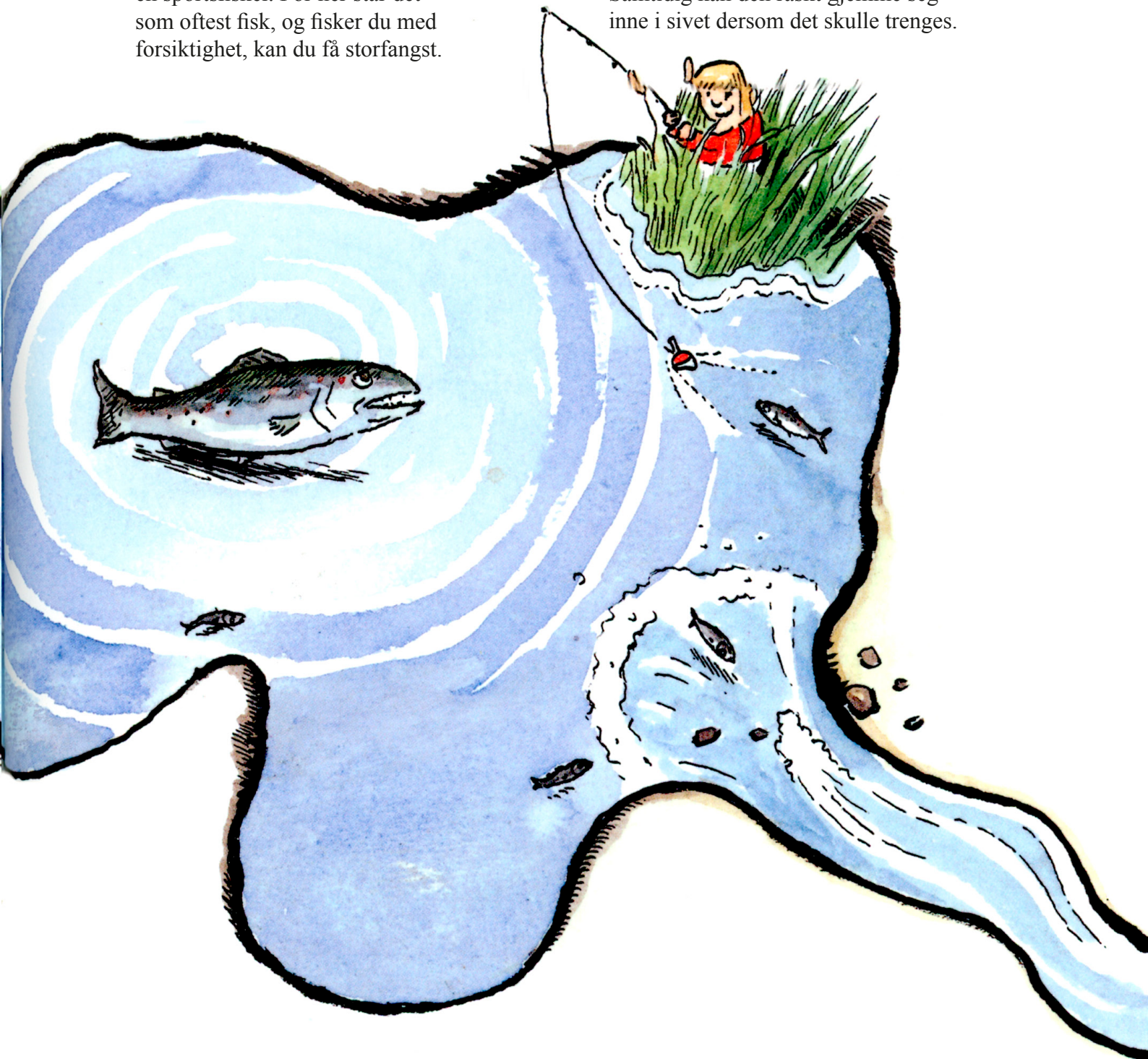
Rundt odder og nes kan det også være gode plasser. Ofte er det litt strøm her, noe som betyr at det kommer en del insekter forbi. Dette er mat for fisken, derfor finner vi ofte fisken her.

Bak steiner i elva og i bekken finner fisken litt ly for strømmen, samtidig som den kan spise mat som føres med strømmen. Det er fine fiskeplasser.

Danner det seg en liten virvelstrøm bak en stein, kan du være ganske sikker på at det står en fisk bak den steinen.

De stille delene av elva er også gode fiskeplasser. Vi kaller slike steder kulper, loner eller høler. Dette er de rene spiskammer for en sportsfisker. For her står det som oftest fisk, og fisker du med forsiktighet, kan du få storfangst.

Langs sivkanter og inne i sivklede bukker er det også gode fiskeplasser. Her kan fisken finne både insekter og andre småfisk som den kan spise. Samtidig kan den raskt gjemme seg inne i sivet dersom det skulle trenge.

I saltvann er det litt vanskelig å si hvor det er bra å fiske. Det er helt avhengig av hva slags fisk du er ute etter.

Torsken står på bunnen der det er tang og tare. Flyndra ligger på sandbunnen, mens sjø-ørreten finnes oppe i vannet i vikene og bukkene.

Teksten på de foregående sidene er hentet fra *Uteboka – Tøffe tips for hele året* av Espen Farstad og Dag Heyerdahl Larsen. Bruk teksten når du svarer på spørsmålene under.

1 Hva betyr det at noe er en sikker fiskeplass?

- A at du må fiske forsiktig der
- B at det er liten sjanse for å falle i vannet der
- C at det er stor sjanse for å få fisk der
- D at du kan gjemme deg for fisken der

2 Hvor er det stor sjanse for å få fisk om kvelden?

- A i saltvann
- B i innos og utos
- C i loner og holer
- D i små virvelstrømmer

3 Hvorfor finner du ofte fisk rundt et nes?

- A fordi fisken lett finner gjemmesteder der
- B fordi fisken ofte finner mat der
- C fordi fisken trekker dit om kvelden
- D fordi fisken trives på sandbunn

4 Hva betyr det at de stille delene av elva er "de rene spiskammer for en sportsfisker"?

- A at sportsfiskerne spiser der
- B at det er lett å få fisk der
- C at det er mange insekter der
- D at fiskene finner mye mat der

5 Hva er en kulp?

- A en sivkledd bukt
- B en virvelstrøm bak en stein
- C en bekk som renner ut av vannet
- D en stille del av elva

6 Hvor er det lurt å fiske hvis du vil ha torsk?

- A nær havbunnen der det er mye tang og tare
- B nær overflaten i viker og bukter
- C der bekken renner ut i havet
- D bak elvesteiner der det er mye mat

7 Sett ring rundt "Rett" eller "Galt" for hver av disse påstandene.

Påstand		
Sjø-ørreten trives best der det er siv.	Rett	Galt
Flyndra liker seg best mellom tang og tare.	Rett	Galt
Du finner ofte fisk der det er virvelstrømmer.	Rett	Galt
Fisk finner ofte mat der det er strøm.	Rett	Galt
Det er like stor sjanse for å få fisk uansett hvor i vannet du fisker.	Rett	Galt

En nifs historie

Natta var kald og mørk. Fredrik grøsset. Vanligvis likte han skogen. Det var noe trygt og vennlig over den, men det var i dagslys. Nå midt på natta var den bare mørk, ekkel og truende. Månen var kommet opp og kastet sitt golde skjær over de høye, raggete grantrærne. Det kalde måneskinnet lyste så vidt opp den smale stien, men under grantrærne var det ugjennomtrengelig mørke.

Fredrik gyste. Kulda krøp inn i ham. Vanligvis var han ikke mørkredd, og han trodde ikke på spøkelser. Men nå var han sikker på at hvis de fantes, så bodde de her.

Han satte opp farten. Plutselig syntes han at han hørte noen bak seg. Men han torde ikke snu seg, økte bare farten enda mer. Skogen ble mer glissen. Grantrærne stod ikke lenger så tett, de vek til side som om de var redde for noe grusomt de hadde mellom seg. Og midt i skogen var det en lysning.

Fredrik slappet mer av nå når skogen ikke var så tett. Han nærmet seg lysningen forsiktig. De siste trærne vek til side og åpenbarte et skremmende syn. Midt i den åpne sirkelen lå et gravsted. Men bak gravstedet lå et lite hus. Vinduene lyste trygt og forlokkende. Akkurat et sånt hus som Fredrik kunne tenke seg å overnatte i, så han slapp å fortsette gjennom den nifse skogen nattetid. Men for å komme til huset måtte han over gravstedet. Fredrik skalv ved tanken. En gravplass var det han aller minst kunne tenke seg å passere i mørket. Men å fortsette gjennom den nifse skogen virket enda mer truende. Fredrik bestemte seg. Han skulle over det gravstedet.

– Ikke tull, sa han til seg selv i et fåfengt forsøk på å manne seg opp. – Et gravsted er et sted hvor det bare ligger døde mennesker. Og døde kan ikke gjøre meg noe. Likevel ristet og skalv han av redsel. Men han bet tennene sammen og fløy over gravene så fort han kunne. Han syntes han så de markstukne trekorsene røre på seg, og han ventet nesten å se knokkelhender stikke opp av jorda. Men der var han endelig framme ved huset.

Fredrik smatt lynkjapt inn, og endelig kunne han puste lettet ut. Han så seg rundt i rommet. Det var ei lita stue med gamle, halvt ødelagte møbler. Fjærene stakk ut av sofaen, og lenestolen manglet et armlene. Men på det ripete bordet stod restene etter et måltid: En muggen brødsalk og litt råttent kjøtt. Plutselig kjente Fredrik hvor sulten han var. Han slo seg ned og begynte å spise. Å, så godt det smakte! Han glemte å passe seg og merket ikke noe før det plutselig falt en skygge over ham. Den truende skyggen av en mann med armen løftet til slag!

Fredrik snudde seg rundt. Der, like ved ham, stod en grusom skikkelse. Mannen var ustelt og fæl, med et sadistisk flir om munnen og et fryktelig våpen i den løftede hånden. Fredrik prøvde å flykte, men det var for seint. Mannen slo til med all sin kraft.

Fluesmekkeren traff Fredrik i hodet og moste ham mot bordplata. Døden hadde krevd et nytt offer: Fredrik flue.

Ingebjørg Berg Holm, 13 år.

Teksten på de foregående sidene er skrevet av Ingebjørg Berg Holm, og er hentet fra *Zeppelin språkbok 6*. Bruk teksten når du svarer på spørsmålene under.

8 Hvem er Fredrik?

- A en mørkredd gutt
- B en engstelig flue
- C en skummel mann
- D et skremmende spøkelse

9 Hvorfor vil Fredrik overnatte i huset?

- A for å slippe å være i skogen om natten
- B for å komme unna den grusomme mannen
- C fordi han vil finne noe å spise
- D fordi de døde ikke kan gjøre ham noe der

10 Hva finner Fredrik på bordet i stua?

- A et trekors
- B en fluesmekker
- C et fryktelig våpen
- D et råttent kjøttstykke

11 Hva er det fryktelige våpenet vi leser om?

12 Hvordan ender fortellingen?

- A Fredrik flykter.
- B Fredrik ofrer seg.
- C Fredrik dør.
- D Fredrik moser en flue.

13 Hva ser vi på bildet?

- A spøkelsene som bor på det skumle gravstedet
- B skogen slik den beskrives i begynnelsen av teksten
- C at Fredrik smyger seg over det skumle gravstedet
- D det Fredrik ser i lysningen i skogen

14 Finn to ulike beskrivelser i teksten av hvordan Fredrik beveger seg.

1) _____

2) _____

15 Hvilken beskrivelse av teksten passer best?

- A en morsom historie om en mørkredd gutt
- B en skummel historie om en fæl morder
- C en spøkelsesfortelling der vi tidlig forstår hvordan det vil slutte
- D en spenningsfortelling med svært overraskende slutt

OVER, UNDER OG GJENNOM ISEN

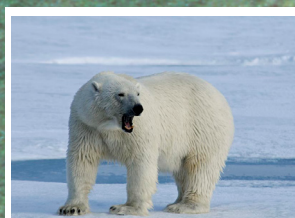
3. august 1954 ble amerikanske *Nautilus* den første undervannsbåten som nådde Nordpolen ved å navigere under polarisen. Fem år senere klarte *Skate*, en annen ubåt fra USA, noe bedre: Ved hjelp av radaren fant ubåten et svakt punkt i isen like ved polpunktet og gikk opp. Fartøyet lagde et hull gjennom isen, og for første gang i historien var en ubåt i overflatestilling så langt nord. Andre skip fulgte snart etter. I 1977 nådde den enorme russiske isbryteren *Arktika* Nordpolen ved å kjempe seg gjennom is på opptil fire meter.

ER DET EN RAKETT?

Billfish fra USA ligner mer et romskip enn en ubåt. I 1987 gikk den til overflaten ved Nordpolen. Kommandotårnet (utkikkstårnet med periskopet) skjøt gjennom isen med finnene i loddrett posisjon.

KONTROLL AV STYREFINNENE
Styrefinnene på ubåtens kommandotårn står i loddrett posisjon for å komme gjennom isen.

Ubåtens teknikere undersøker om finnene er skadet.

UBÅT MØTER ISBJØRN

Nordpolen er full av overraskelser. Da *Skate* gikk til overflaten ved Nordpolen i 1959, var en isbjørn det første utkikksposten så!

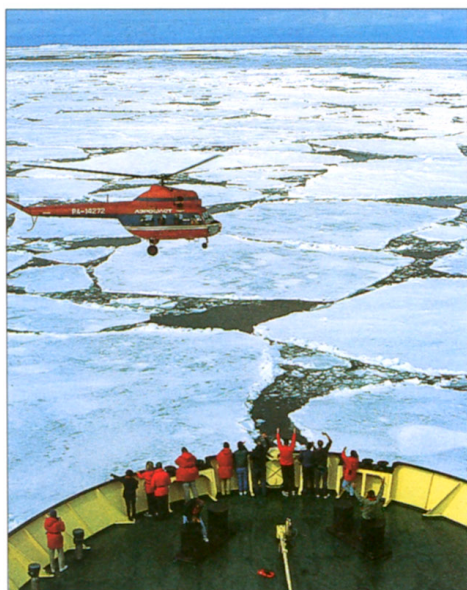
OVERSIKT

I polarområdene mottar navigatørene satellittbilder over radio. Bildene hjelper dem med å finne åpninger i isen.

VEIEN GJENNOM

De største isbryterne kan bevege seg i marsjfart gjennom is med opptil 2,5 meters tykkelse. Når isen blir tykkere, bakker de tilbake før de setter full fart mot isen igjen. På denne måten kan de bryte gjennom is på opptil sju meter. Isbrytere hjelper ofte forskningsskip i polarområdene med å komme seg gjennom pakkisen.

FERIE PÅ ISEN

Turister på en russisk isbryter (over) vinker til venner i et helikopter, mens skipet bryter seg gjennom tykk pakkis. Nesten 10 000 turister besøker Sydpolen årlig.

KJØLIG FORSKNING

Marinbiologer (forskere som studerer livet i havet) må ofte dykke langt ned under isflakene for å kunne se fiskene, plantene og dyrene på havbunnen i polarområdene.

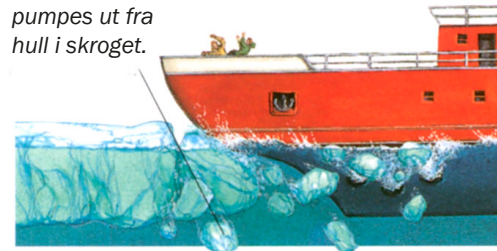
Bryter isen

ISBRYTERE HAR en spesiell baug som gjør at de kan gli opp på isen. Skipenes enorme tyngde presser dem så ned gjennom isen og lager en råk.

Skipets kraftige maskiner presser det opp på isen.

Når isen gir etter, skyves isblokker ut til sidene med luft som pumpes ut fra hull i skroget.

Teksten på de foregående sidene er hentet fra boken *Polarekspedisjoner – reiser til Arktis og Antarktis* av Martyn Bramwell. Bruk teksten når du svarer på spørsmålene under.

16 Hva het den første ubåten som reiste helt til Nordpolen?

- A Skate
- B Nautilus
- C Billfish
- D Arktika

17 Hva er en isbryter?

- A en ubåt som kan bryte gjennom tykk is
- B et skip som er spesiallaget for å lage vei gjennom tykk is
- C et forskningsskip som brukes i polarområdene
- D et fartøy som bruker styrefinner for å komme gjennom isen

18 Sett strek mellom navnet på fartøyet og årstallet forbundet med det:

Billfish 1954

Nautilus 1959

Skate 1977

Arktika 1987

19 Hvilken beskrivelse passer best på teksten og bildene du finner under overskriften "Bryter isen"?

- A en tekst som argumenterer for å bryte isen
- B en tekst som forteller om livet om bord i en isbryter
- C en tekst som forklarer hvordan en isbryter fungerer
- D en tekst som beskriver naturen i polarområdene

20 Sett ring rundt "Rett" eller "Galt" for hver av disse påstandene.

Påstand		
Billfish var et amerikansk romskip som landet på Nordpolen.	Rett	Galt
Store isbrytere kan bryte seg gjennom is på opptil syv meter.	Rett	Galt
Turister reiser til polarområdene for å dykke.	Rett	Galt
En marinbiolog forsker på livet i havet.	Rett	Galt
Satellittbilder gjør det lettere å finne den beste veien gjennom isen.	Rett	Galt

Teksten om den trojanske hesten er hentet fra en bok om berømte byer i barneverket *Hugin* og *Munin*. Troja er en by som vi kjenner fra den greske mytologien, fortellinger om den greske gudeverdenen. Bruk teksten når du svarer på spørsmålene som kommer etterpå.

DEN TROJANSKE HESTEN

Trojanerkrigen var en krig mellom grekerne og byen Troja.
Den startet da den trojanske kongesønnen Paris bortførte den skjønne Helena,
spartanerkongen Menelaos' hustru. Grekerne beleiret byen i 10 år,
men klarte ikke å beseire trojanerne.

Etter mange års krig innså grekerne at det var håpløst å ta Troja med makt, de måtte bruke list. Ved gudinnen Athenes hjelp fikk helten Odyssevs en idé. Han foreslo at de skulle bygge en kjempemessig hest av tre med hul kropp. Da den var ferdig, lot han de tapreste krigerne gjemme seg inni hesten, mens resten av grekerne gikk om bord i skipene og lot som om de seilte hjem. I virkeligheten holdt de seg skjult mellom øyene i nærheten. Én greker måtte bli igjen og la seg ta til fange av trojanerne for å hindre dem i å bli mistenksomme og undersøke trehesten.

En ung kriger som het Sinon, meldte seg frivillig til det farlige oppdraget. Han skulle fortelle trojanerne at grekerne hadde gitt opp og reist hjem, og at hesten var en offergave til Athene. Grekerne var redde for at hun var sint på dem og ville gi henne en gave for å unngå

at hun sendte stormer mot dem på hjemveien.

Trojanerne trodde ikke sine egne øyne da de om morgenen så at grekernes leir var forlatt og skipene borte. De åpnet byporten og kom ut for å undersøke hva som var skjedd. De fant den underlige hesten, og de fant Sinon som spilte fortvilet og klarte å overbevise dem om at grekerne hadde dratt fra ham.

Bare én av trojanerne var mistenksom. Det var presten Laokoon, som var kommet ned til stranden med to av sønnene sine. Han advarte de andre og mente at det hele måtte være en felle grekerne hadde satt opp. Ikke før hadde han sagt det, så dukket det opp to kjempemessige sjøormer av havet, kveilet seg rundt presten og sønnene hans og drepte dem alle tre.

Trojanerne trodde sjøormen var sendt ut som en straff fra Athene fordi Laokoon hadde tvilt på trehesten.

Nå bestemte de at hesten med pomp og prakt straks skulle fraktes inn i byen og plasseres ved gudinnens tempel for å blidgjøre henne. Etter mye strev fikk de trehesten på plass foran tempelet, og der gikk de fra den om kvelden.

Da Sinon hadde fått signalet som viste at den greske flåten var tilbake ved stranden, smøg han seg fram til hesten og åpnet den hemmelige luken, slik at de greske krigerne slapp ut. Grekerne drepte straks vaktene ved byporten og slapp inn hele hæren sin. De myrdet og brente – og da morgenen kom, lå hele Troja i ruiner.

21 Hva var grunnen til at det ble krig mellom grekerne og trojanerne?

- A Grekerne bortførte spartanerkongen Menelaos.
- B Trojanerne ville ta kontroll over de tapre greske krigerne.
- C Grekerne ønsket å få kontroll over de trojanske hestene.
- D Trojanerne bortførte den skjønnne Helena.

22 Hvor lenge varte krigen mellom grekerne og trojanerne?

23 Hvem fikk ideen til trojanerhesten?

- A kongesønnen Paris
- B helten Odyssevs
- C den skjønnne Helena
- D krigeren Sinon

24 Hvem vant krigen mellom grekerne og trojanerne?

25 Sett ring rundt «Rett» eller «Galt» for hver av disse påstandene.

Påstand		
Grekerne prøvde lenge å ta byen Troja med makt.	Rett	Galt
Det var de feigeste grekerne som gjemte seg i trojanerhesten.	Rett	Galt
Det var en del av planen at Sinon ble tatt til fange av trojanerne.	Rett	Rett
Presten Laokoon slapp grekerne ut av trojanerhesten.	Rett	Galt
Grekerne brukte den trojanske hesten for å lure trojanerne.	Rett	Galt

Sir Francis Beaufort var offiser i den britiske marinen. I 1806 satte han navn på vindens styrke. I dag er det vanlig å bruke denne skalaen i værvarsling. I tabellen under finner du en videreutvikling av Beauforts vindskala. Her kan du blant annet finne kjennetegn på ulike vindstyrker på land og til sjøs. Bruk informasjonen i tabellen når du svarer på spørsmålene som kommer etterpå.

Beauforts vindskala

Navn	Symbol	Vindstyrke i m/s	Virkning på land	Virkning til sjøs
Stille	○	0 til 0,2	Røyken stiger rett opp.	Sjøen er speilblank (havblikk).
Flau vind	↗	0,3 til 1,5	Vindretningen sees av røykens drift.	Krusninger danner seg på havoverflaten.
Svak vind	↗	1,6 til 3,3	Følbar, rører på trærnes blader, løfter en vimpel.	Små, korte, men tydelige bølger med glatte kammer som ikke brekker.
Lett bris	↗	3,4 til 5,4	Løv og småkvister rører seg, vinden strekker lette flagg og vimpler.	Småbølgene begynner å toppe seg. Det dannes skum som ser ut som glass. En og annen skumskavl kan forekomme.
Laber bris	↗	5,5 til 7,9	Løfter støv og løse papirer, rører på kvister og smågreiner.	Bølgene blir lengre. En del skumskavler.
Frisk bris	↗	8,0 til 10,7	Småtrær med løv svaier.	Middelstore bølger som har en mer utpreget langstrakt form og med mange skumskavler. Sjøsprøyt fra toppene kan forekomme.
Liten kuling	↗	10,8 til 13,8	Store greiner og mindre stammer rører seg, motstand når man går.	Store bølger. Skumskavlene er store. Gjerne noe sjøsprøyt.
Stiv kuling	↗	13,9 til 17,1	Hele trær rører seg, vanskelig å gå mot vinden.	Sjøen hopper seg opp, og hvitt skum fra bølgetopper som brekker. Begynner å blåse i strimer i vindretningen.
Sterk kuling	↗	17,2 til 20,7	Brekker kvister av trærne, tungt å gå mot vinden.	Middels høye bølger av større lengde. Bølge-kammene er ved å brytes opp til sjørøkk som driver i tydelig markerte strimer med vinden.
Liten storm	↗	20,8 til 24,4	Hele store trær svaier, takstein kan blåse ned.	Høye bølger. Tette skumstrimer driver i vindretningen. Sjøen begynner å "rulle". Sjørøkket kan minske synsvidden.
Full storm	↗	24,5 til 28,4	Sjelden inne i landet, trær rykkes opp med rot, stor skade på hus.	Meget høye bølger med lange, overhengende kammer. Skummet som dannes i store flak, driver med vinden i tette, hvite strimer så sjøen får et hvitaktig utseende.
Sterk storm	↗	28,5 til 32,6	Meget sjelden, følges av store ødeleggelser.	Ualminnelig høye bølger. Små og middelstore skip forsvinner i bølgedalene. Sjøen er fullstendig dekket av lange, hvite skumflak.
Orkan	↗	32,7 til 36,9	Forekommer meget sjelden, uvanlig store ødeleggelser.	Lufta er fylt av skum og sjørøkk som nedsetter synsvidden betydelig.

26 Sett ring rundt "Rett" eller "Galt" for hver av disse påstandene.

Påstand		
Småtrær svaier under frisk bris.	Rett	Galt
I stiv kuling blåser vinden med en hastighet på 10,8 - 13,8 meter per sekund.	Rett	Galt
Ved sterk storm er vinden sterkere enn ved full storm.	Rett	Galt
Ved flau vind ligger sjøen speilblank.	Rett	Galt
Maks vindhastighet for frisk bris er 10,7 meter i sekundet.	Rett	Galt

27 Når er vinden sterkest?

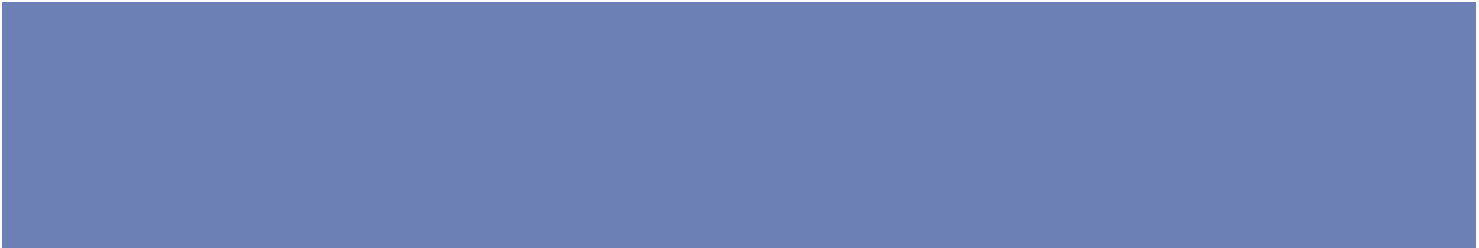
- A stiv kuling
- B sterk kuling
- C full storm
- D sterk storm

28 Hvilken vindtype er i vente hvis du finner dette symbolet i værvarselet?

- A liten storm
- B full storm
- C sterk storm
- D orkan

29 Hvordan er de ulike vindtypene i tabellen ordnet?

- A etter årstider
- B etter geografi
- C etter minkende vindstyrke
- D etter økende vindstyrke

Schweigaards gate 15 B
Postboks 9359 Grønland
0135 OSLO
Telefon 23 30 12 00
www.utdanningsdirektoratet.no